

Usmernenia Európskej únie o podpore dodržiavania medzinárodného humanitárneho práva (MHP)

(2005/C 327/04)

I. ÚČEL

1. Účelom týchto usmernení je stanoviť operačné nástroje pre Európsku úniu a jej inštitúcie a orgány na podporu dodržiavania medzinárodného humanitárneho práva (MHP). Zdôrazňujú záväzok Európskej únie na podporu takéhoto dodržiavania viditeľným a jednotným spôsobom. Tieto usmernenia sú určené všetkým, ktorí konajú v rámci Európskej únie v rozsahu, v ktorom riešené záležitosti spadajú do oblasti ich zodpovednosti a právomoci. Sú doplnkové k usmerneniam a spoločným pozíciám už prijatým v rámci EÚ vo vzťahu k takým záležitostiam ako ľudské práva, mučenie a ochrana civilistov ⁽¹⁾.
2. Tieto usmernenia sú v súlade so záväzkom EÚ a jej členských štátov k MHP a majú za cieľ zaoberať sa so súladom tretích štátov s MHP a prípadne neštátnych subjektov, ktoré fungujú v tretích štátoch. Rovnaký záväzok sa uplatňuje na opatrenia prijaté EÚ a jej členskými štátmi, aby sa zabezpečil súlad s MHP pri ich konaní vrátane ich ozbrojených síl, takéto opatrenia však nie sú pokryté týmito usmerneniami ⁽²⁾.

II. MEDZINÁRODNÉ HUMANITÁRNE PRÁVO (MHP)

Úvod

3. Európska únia je založená na zásadách slobody, demokracie, dodržiavania ľudských práv a základných slobôd a právneho štátu. Toto zahŕňa cieľ podpory dodržiavania MHP.
4. Medzinárodné humanitárne právo (MHP) — známe tiež ako právo ozbrojených konfliktov alebo vojnové právo — má za cieľ zmierniť účinky ozbrojených konfliktov prostredníctvom ochrany tých, ktorí sa nezúčastňujú, alebo už sa nezúčastňujú, konfliktu a prostredníctvom právnej úpravy prostriedkov a metód vedenia vojny.
5. Štáty sú povinné dodržiavať normy MHP, ktorými sú zmluvne viazané alebo ktoré tvoria súčasť obyčajového medzinárodného práva. Môžu sa vzťahovať aj na neštátne subjekty. Takýto súlad je záležitosťou medzinárodného

záujmu. Navyše utrpenie a deštrukcia spôsobená porušeniami MHP robia pokonfliktné urovanie obťažnejším. Existuje preto politický ako aj humanitárny záujem na zlepšovaní dodržiavania MHP vo svete.

Vývoj a zdroje MHP

6. Normy MHP sa vyvinuli ako výsledok rovnováhy medzi vojenskou nevyhnutnosťou a humanitárnymi obavami. MHP zahŕňa normy, ktoré majú za cieľ chrániť osoby, ktoré sa priamo nezúčastňujú, alebo už sa priamo nezúčastňujú na vojnovom stave — ako sú civilisti, vojnoví zajatci a iní zadržaní, zranení a chorí — ako aj obmedziť prostriedky a metódy vedenia vojny — vrátane taktiky a výzbroje — s cieľom vyhnúť sa zbytočnému utrpeniu a deštrukcii.
7. Ako súčasť medzinárodného práva má MHP dva hlavné zdroje: medzinárodné dohovory (zmluvy) a obyčajové medzinárodné právo. Obyčajové medzinárodné právo je tvorené praxou štátov, ktorú uznávajú ako zaväzujúcu. Súdne rozhodnutia a spisy významných odborníkov sú druhotné zdroje práva.
8. Základné dohovory MHP sú uvedené v prílohe k týmto usmerneniam. Najdôležitejšie sú Haagske ustanovenia z roku 1907 a štyri ženevské dohovory z roku 1949 a ich dodatkové protokoly z roku 1977. Haagske ustanovenia a väčšina ustanovení ženevských dohovorov a dodatkových protokolov z roku 1977 sa všeobecne považujú za obyčajové právo.

Rozsah uplatňovania

9. MHP je uplatniteľné na akýkoľvek ozbrojený konflikt, či už medzinárodný alebo nemajúci medzinárodný charakter, bez ohľadu na pôvod tohto konfliktu. Vzťahuje sa tiež na situácie okupácie, ktorá vznikla ako dôsledok ozbrojeného konfliktu. Rôzne právne režimy sa vzťahujú na medzinárodné ozbrojené konflikty, ktoré sú medzi štátmi, a na ozbrojené konflikty (vnútorné alebo) nemajúce medzinárodný charakter, ktoré sa odohrávajú v rámci jedného štátu.
10. Či situácia spĺňa podmienky ozbrojeného konfliktu a či ide o medzinárodný ozbrojený konflikt alebo ozbrojený konflikt nemajúci medzinárodný charakter sú zmiešané skutkové a právne otázky a odpovede na ne závisia od rôznych faktorov. Pri určení či situácia spĺňa podmienky ozbrojeného konfliktu a teda či je medzinárodné humanitárne právo uplatniteľné by sa vždy mala vyžiadať náležitá právna rada a získať dostatok informácií o konkrétnom pozadí.

⁽¹⁾ Pozri usmernenia EÚ pre dialógy o ľudských právach (zasadnutie Rady pre hospodárske a finančné záležitosti 13. decembra 2001); Usmernenia pre politiku EÚ vo vzťahu k tretím stranám týkajúce sa mučenia a iného krutého, neludzského alebo degradujúceho zaobchádzania alebo trestania (zasadnutie Rady pre všeobecné záležitosti 9. apríla 2001); Usmernenia EÚ o deťoch a ozbrojenom konflikte (zasadnutie Rady pre všeobecné záležitosti 8. decembra 2003) a Spoločná pozícia Rady 2003/444/SZBP zo 16. júna 2003 o MTS (Úradný vestník EÚ L 150, 18.6.2003).

⁽²⁾ Všetky členské štáty EÚ sú zmluvnými stranami ženevských dohovorov a ich dodatkových protokolov a majú teda povinnosť dodržiavať ich normy.

11. Zmluvné ustanovenia o medzinárodných ozbrojených konfliktoch sú podrobnejšie a rozsiahlejšie. Ozbrojené konflikty nemajúce medzinárodný charakter sú predmetom ustanovení článku 3 spoločného pre ženevské dohody a dodatkového protokolu II z roku 1977, ak je dotknutý štát jeho zmluvnou stranou. Normy obyčajového medzinárodného práva sa vzťahujú na medzinárodné a aj na vnútorné ozbrojené konflikty, ale aj tu existujú rozdiely medzi dvoma režimami.

Medzinárodné právo ľudských práv a MHP

12. Je dôležité rozlišovať medzi medzinárodným právom ľudských práv a MHP. Ide o odlišné súbory práva a i keď oba majú za cieľ ochranu jednotlivcov, existujú medzi nimi dôležité rozdiely. MHP je uplatniteľné najmä v čase ozbrojeného konfliktu a na okupáciu. A naopak, právo ľudských práv je uplatniteľné na každého v rámci právomoci dotknutého štátu v čase mieru i v čase ozbrojeného konfliktu. Teda i keď sú odlišné, môžu sa oba tieto súbory noriem vzťahovať na konkrétnu situáciu a je preto niekedy potrebné zvážiť vzťah medzi nimi. Avšak tieto usmernenia sa právom ľudských práv nezaoberajú.

Individuálna zodpovednosť

13. Niektoré vážne porušenia MHP sú vymedzené ako vojnové zločiny. Vojnové zločiny môžu vzniknúť za rovnakých okolností ako genocída alebo zločiny proti ľudskosti, ale posledne menované na rozdiel od vojnových zločinov nie sú spojené s existenciou ozbrojeného konfliktu.

14. Jednotlivci nesú za vojnové zločiny osobnú zodpovednosť. Štáty musia v súlade s ich vnútroštátnym právom zabezpečiť, aby podozriví páchatelia boli postavení pred ich vnútroštátne súdy alebo boli vydaní na konanie pred súdmi iného štátu alebo medzinárodnými trestnými tribunálmi ako je Medzinárodný trestný súd⁽¹⁾.

III. OPERATÍVNE USMERNENIA

A. PODÁVANIE SPRÁV, HODNOTENIE A ODPORÚČANIA NA ČINNOSŤ

15. Činnosť pod touto hlavičkou zahŕňa:

- a) S cieľom umožniť efektívnu činnosť musia byť situácie, za ktorých sa môže uplatňovať MHP, identifikované

(1) Pozri spoločnú pozíciu EÚ o MTS (2003/444/SZBP) a Akčný plán EÚ o MTS. Pozri ďalej rozhodnutie z 13. júna 2002, ktorým sa vytvára Európska sieť kontaktných miest, pokiaľ ide o osoby zodpovedné za genocídu, zločiny proti ľudskosti a vojnové zločiny; rámcové rozhodnutie (2002/584/SVV) o európskom zatykači a postupoch odovzdávania osôb medzi členskými štátmi; rozhodnutie z 8. mája 2003 (2003/335/SVV) o vyšetrovaní a trestnom stíhaní genocídy, zločinov proti ľudskosti a vojnových zločinov.

bez zbytočného odkladu. Zodpovedné orgány EÚ vrátane príslušných pracovných skupín Rady by mali monitorovať situácie v oblastiach svojej zodpovednosti, za ktorých sa môže MHP uplatniť a v prípade potreby by mali vychádzať z rady týkajúcej sa MHP a jeho uplatniteľnosti. V súlade s týmito usmerneniami by mali identifikovať činnosť na podporu dodržiavania MHP a odporučiť ju, kde je to potrebné. Mali by zvážiť konzultácie a výmenu informácií s erudovanými aktérmi vrátane Medzinárodného výboru Červeného kríža (MVČK) a inými relevantnými organizáciami ako OSN a regionálnymi organizáciami, ak je to potrebné. V prípade potreby by sa malo zvážiť využitie služieb Medzinárodnej humanitárnej vyšetrovacej komisie (IHFFC) zriadenej na základe článku 90 I. Dodatkového protokolu k Ženevským dohovodom z roku 1949, ktorá môže pomáhať pri podpore rešpektovania MHP prostredníctvom svojej vyšetrovacej a sprostredkovateľskej funkcie.

b) Vedúci misí EÚ a príslušný predstavitelia EÚ vrátane vedúcich civilných operácií EÚ, veliteľov vojenských operácií EÚ a osobitných zástupcov EÚ by mali do svojich správ zahrnúť zhodnotenie situácie z hľadiska MHP v dotknutom štáte alebo konflikte, vždy keď je to relevantné. Osobitná pozornosť by sa mala venovať informáciám, ktoré naznačujú možnosť spáchania závažných porušení MHP. Takéto správy by mali tiež zahŕňať analýzu a návrhy prijatia možných opatrení EÚ, ak je to možné.

c) Podkladové materiály pre zasadnutia EÚ by v prípade potreby mali zahŕňať analýzu o uplatniteľnosti MHP a členské štáty zúčastňujúce sa na takýchto zasadnutiach by mali tiež zabezpečiť, aby boli schopné, ak to bude nutné, vychádzať z rady o vzniknutých otázkach MHP. V situácii, kedy bezprostredne hrozí ozbrojený konflikt, by sa mala informovať pracovná skupina Rady pre medzinárodné právo (COJUR) a iné príslušné pracovné skupiny. V prípade potreby a ak je to možné by sa COJUR-u mohla zadať úloha predložiť návrhy o budúcej činnosti EÚ príslušným orgánom EÚ.

B. PROSTRIEDKY ČINNOSTI, KTORÉ MÁ EÚ K DISPOZÍCII VO VZŤAHU K TRETÍM KRAJINÁM

16. EÚ má k dispozícii viacero prostriedkov činnosti. Medzi ne patria najmä tieto:

- a) Politický dialóg: Otázka súladu s MHP by sa mala, ak je to relevantné, otvoriť v rámci dialógu s tretími štátmi. Toto je osobitne významné v kontexte pretrvávajúcich ozbrojených konfliktov, kde existujú správy o rozsiahlom porušovaní MHP. V mierových časoch

- by však EÚ tiež mala vyzývať štáty, ktoré tak ešte neurobili, aby dodržiavali a plne vykonávali dôležité nástroje MHP, ako sú dodatkové protokoly z roku 1977 a štatút MTS. Úplné vykonávanie zahŕňa prijatie akýchkoľvek potrebných vykonávacích právnych predpisov a odbornú prípravu personálu v oblasti MHP.
- b) Všeobecné verejné vyhlásenia: Vo verejných vyhláseniach k otázkam súvisiacim s MHP by EÚ mala, vždy keď je to vhodné, zdôrazňovať potrebu zabezpečenia súladu s MHP.
- c) Demarše a/alebo verejné vyhlásenia o konkrétnych konfliktoch: Keď existujú správy o porušeníach MHP, EÚ by mala zväziť, podľa potreby, vydanie demaršov a verejných vyhlásení, ktorými sa takéto činy odsudzujú a zainteresované strany žiadajú, aby plnili svoje záväzky podľa MHP a podnikli účinné opatrenia na zabránenie ďalších porušení.
- d) Obmedzujúce opatrenia/sankcie: Použitie obmedzujúcich opatrení (sankcií) môže byť účinným prostriedkom na podporu dodržiavania MHP. Takéto opatrenia by sa preto mali zvažovať proti štátu a neštátnym subjektom v konflikte, ako aj proti jednotlivcom, ak sú vhodné a v súlade s medzinárodným právom.
- e) Spolupráca s inými medzinárodnými orgánmi: V prípade potreby by EÚ mala na podpore dodržiavania MHP spolupracovať s OSN a relevantnými regionálnymi organizáciami. Členské štáty EÚ by tiež mali, v prípade potreby, konať na tento účel ako členovia v iných organizáciách vrátane Organizácie Spojených národov. Medzinárodný výbor Červeného kríža má zmluvne založenú, uznávanú a dlho zakotvenú úlohu ako neutrálna nezávislá humanitárna organizácia pri podpore dodržiavania MHP.
- f) Operácie krízového riadenia: V prípade potreby by sa mal zväziť význam predchádzania a potlačania porušení MHP tretími stranami pri vypracúvaní mandátov operácií krízového riadenia EÚ. Vo vhodných prípadoch toto môže zahŕňať zber informácií, ktoré môžu byť užitočné pre MTS ⁽¹⁾ alebo pri vyšetrovaniach iných vojnových zločinov.
- g) Individuálna zodpovednosť: Hoci v pokonfliktných situáciách je niekedy ťažké dosiahnuť rovnováhu medzi celkovým cieľom nastolenia mieru a bojovať proti beztretnosti, Európska únia by mala zabezpečiť neexistenciu beztretnosti za vojnové zločiny. S cieľom odradzujúceho účinku počas ozbrojených konfliktov musí byť stíhanie vojnových zločinov viditeľné a, ak je to možné, malo by sa konať v štáte, kde k porušeniam došlo. EÚ by mala povzbudiť tretie štáty, aby prijímali vnútroštátne právne predpisy, ktoré trestajú porušenia MHP. V tomto kontexte by mala byť viditeľná aj podpora EÚ MTS a opatreniam na stíhanie vojnových zločincov.
- h) Odborná príprava: Odborná príprava v oblasti MHP je potrebná na zabezpečenie dodržiavania MHP v čase ozbrojeného konfliktu. Odborná príprava a vzdelávanie sa musí vykonávať aj v čase mieru. Uvedené sa vzťahuje na celé obyvateľstvo, hoci osobitná pozornosť by sa mala venovať relevantným skupinám, ako sú príslušníci orgánov činných v trestnom konaní. Ďalšie povinnosti sa vzťahujú na odbornú prípravu vojenského personálu. EÚ by mala zväziť poskytnutie odbornej prípravy a vzdelávania v oblasti MHP alebo ich financovanie tretím krajinám vrátane v rámci širších programov na podporu právneho štátu.
- i) Vývoz zbraní: Kódex správania Európskej únie pri vývoze zbraní ⁽²⁾ ustanovuje, že dodržiavanie MHP dovážajúcou krajinou by sa malo zväziť pred udelením vývozných licencií tejto krajine.

⁽¹⁾ Pozri Dohodu o spolupráci a pomoci medzi Európskou úniou a Medzinárodným trestným súdom.

⁽²⁾ Prijatý 8. júna 1998, dokument 8675/2/98 REV 2.

PRÍLOHA

ZÁKLADNÉ PRÁVNE NÁSTROJE MEDZINÁRODNÉHO HUMANITÁRNEHO PRÁVA

- IV. Haagsky dohovor o dodržiavaní zákonov a obyčajov vojny z roku 1907
  - Príloha k dohovoru: Ustanovenia o dodržiavaní zákonov a obyčajov vojny
  - Protokol o zákaze používať vo vojne dusivé, otravné alebo podobné bakteriologické plyny a prostriedky z roku 1925
  - I. Ženevský dohovor o zlepšení osudu ranených a chorých príslušníkov ozbrojených síl v poli z roku 1949
  - II. Ženevský dohovor o zlepšení osudu ranených, chorých a stroskotancov ozbrojených síl na mori z roku 1949
  - III. Ženevský dohovor o zaobchádzaní s vojnovými zajatcami z roku 1949
  - IV. Ženevský dohovor o ochrane civilných osôb počas vojny z roku 1949
  - I. Ženevský dodatkový protokol k Ženevským dohovorom z 12. augusta 1949 o ochrane obetí medzinárodných ozbrojených konfliktov z roku 1977
  - II. Ženevský dodatkový protokol k Ženevským dohovorom z 12. augusta 1949 o ochrane obetí ozbrojených konfliktov nemajúcich medzinárodný charakter z roku 1977
  - Haagsky dohovor o ochrane kultúrnych statkov počas ozbrojeného konfliktu z roku 1954
  - Ustanovenia na vykonanie dohovoru o ochrane kultúrnych statkov počas ozbrojeného konfliktu
  - Prvý Haagsky protokol o ochrane kultúrnych statkov počas ozbrojeného konfliktu z roku 1954
  - Druhý Haagsky protokol o ochrane kultúrnych statkov počas ozbrojeného konfliktu z roku 1999
  - Dohovor o zákaze vývoja, výroby a hromadenia zásob bakteriologických, biologických a toxínových zbraní a o ich ničení z roku 1972
  - Dohovor OSN o zákaze alebo obmedzení použitia niektorých konvenčných zbraní, ktoré môžu spôsobiť nadmerné utrpenie alebo mať nerozlišujúce účinky z roku 1980
  - I. Protokol o nezistiteľných úlomkoch z roku 1980
  - II. Protokol o zákaze alebo obmedzení použitia mín, nášlapných mín a iných zariadení z roku 1980
  - Zmenený a doplnený II. Protokol o zákaze alebo obmedzení použitia mín, nášlapných mín a iných zariadení z roku 1996
  - III. Protokol o zákaze alebo obmedzení použitia zápalných zbraní z roku 1980
  - IV. Protokol o oslepovacích laserových zbraňach z roku 1995
  - V. Protokol o výbušných pozostatkoch vojny z roku 2003
  - Dohovor o zákaze vývoja, výroby, skladovania a použitia chemických zbraní a o zničení ich zásob z roku 1993
  - Dohovor o všeobecnom a úplnom zákaze výroby, používania, uskladňovania a predaja protipechotných nášlapných mín z roku 1997
  - Štatút Medzinárodného tribunálu pre trestné stíhanie osôb zodpovedných za závažné porušenie medzinárodného humanitárneho práva spáchané na území bývalej Juhoslávie od roku 1991 z roku 1993
  - Štatút Medzinárodného trestného tribunálu pre trestné stíhanie osôb zodpovedných za genocídu a iné závažné porušenie medzinárodného humanitárneho práva spáchané na území Rwandy a pre trestné stíhanie rwandských občanov zodpovedných za genocídu a iné závažné porušenie spáchané na území susediacich štátov medzi 1. januárom 1994 a 31. decembrom 1994 z roku 1994
  - Rímsky štatút Medzinárodného trestného súdu z roku 1998
-